

Siyonizme Karşı Filistin Direniş Edebiyatı

PEREN BİRSAYGILI MUT
Araştırmacı

Eğer ben ölürsem, sen yaşamalısın.

Yaşamalı ve benim hikâyemi anlatmalısın...

Şehit Rifat el-Ariri

Çoğunlukla Doğu Avrupa'dan gelen ilk Yahudi yerleşimciler Filistin topraklarına göç etmeye başladıklarında, Theodor Herzl dünyaya gelmemiştir bile. 1897 senesinde Basel'de toplanacak Birinci Siyonist Kongre'ye de uzun yıllar vardı. Yani siyonizm örgütlü bir siyasi güç olarak henüz tarih sahnesine çıkmamıştı. Ancak o ruh çoktan uyanmıştı zira kökenleri aslında çok daha eskiye dayanıyordu. Siyon, Eretz İsrail (İsrail toprakları)

Siyon, Eretz İsrail (İsrail toprakları) ve Kudüs gibi kavramlar, Yahudiler için her zaman kaybettikleri vatanın birer sembolü olmuştur. Filistin topraklarına geri dönme arzusu da Yahudi mitolojisinde daima önemli bir yer kaplamıştır.

ve Kudüs gibi kavramlar, Yahudiler için her zaman kaybettikleri vatanın birer sembolü olmuştur. Filistin topraklarına geri dönme arzusu da Yahudi mitolojisinde daima önemli bir yer kaplamıştı. Yine de 19. yüzyıla kadar, Filistin'deki Yahudi varlığı birkaç bini geçmiyordu. Ancak, Filistin'e Yahudi göçünü teşvik eden çağrılarının artmaya başlamasıyla birlikte özellikle İngiliz çıkarlarına hizmet edecek bir İbrani devleti kurulmasını amaçlayan girişimlerin yoğunlaştığı görülmüştü. Bu bağlamda Yahudileri Filistin'e göç etmeye teşvik eden 1840 Londra Konferansı'nın düzenlenmesinin ardından bölgeye yönelik Yahudi göçü belirgin biçimde artış göstermeye başlamıştı.

Bu göç dalgasını tetikleyecek duygusal bir motivasyona da ihtiyaç vardı elbette. Zira insanları bir yerden bir yere götürmek sanıldığı kadar kolay bir şey değildi. Burada da siyonist edebiyat devreye girecekti. Benjamin Disraeli, Moses Hess ya da Laurence Oliphant gibi siyonist yazarlar oldukça erken dönemlerden itibaren bu göç hareketlerini teşvik eden çok sayıda metin kaleme almaya başlamışlardı. Bir yandan da İsrail'in kuruluşuna giden yolda ince bir mühendislik faaliyeti yürüterek dergiler ve yayınevleri kurmaya başlamışlardı. Theodor Herzl, 1897 senesinde Basel'de, Birinci Siyonist Kongre'yi topladığında, Avrupa'nın farklı şehirlerinde (özellikle Odessa, Kiev, Viyana, Berlin, Londra) uzun süredir yayımlanmakta olan siyonist dergiler, gazeteler zaten vardı. En önemli temalarının başında, Yahudilerin tarihsel kolektif hafızasını yeniden canlandırmak ve bir ulusal kimlik duygusu inşa etmek geliyordu. Bu nedenle Yahudilerin tarihsel olarak maruz kaldıkları sürgünleri ve pogromları vurgulayarak kolektif hafızayı canlandırmak ve Filistin'e dönüş fikrini bir kurtuluş miti hâline getirmeye çalışıyorlardı. Bu noktada, Yahudi efsanelerini ve mitlerinin kullanımı devreye giriyor. Siyonist edebiyat, kutsal metinlerde geçen Kudüs, Siyon Dağı gibi kavramların sadece dinî semboller değil aynı zamanda ulusal kimliğin simgeleri olduğunu iddia ediyor. Yahudi halkının Mısır'dan çıkışı ve vadedilmiş topraklara yolculuğuna ya da Kudüs'ü Yahudi ulusunun merkezi hâline getiren Kral Davud'a dair efsaneleri, kendi dönemlerine uyarlıyorlar. Bir diğer temaları da Yahudilerin Avrupa'daki zulümden kurtulmak için Filistin'e göç etmesi gerektiğinin altını çizmek. Bunun üzerinden bir ideal insan tipi tasvir ediyorlar. Ve Filistin'e göç eden Yahudileri güçlü ve bağımsız bireyler olarak tasvir ederken göç etmeyenleri ise zavallı kimseler olarak gösteriyorlar. Bunları, pasiflik ve asimilasyonla ilişkilendirerek eleştiriyorlar. Toprakla bağlantı ve tarım teması da burada devreye giriyor. Filistin'e göç edenlerin, yeni yerleşim yerleri kurmaları ve bu topraklarda yeni bir yaşam inşa etmeleri de sürekli işlenen temaların başında geliyor. Filistin'deki ata topraklarına(!) dönen Yahudilerin, burada karşılaştıkları vahşilerle(!) olan mücadelesi, öz savunma ve direniş de işlenen temalardan birisi.

Siyonist edebiyat, kutsal metinlerde geçen Kudüs, Siyon Dağı gibi kavramların sadece dinî semboller değil aynı zamanda ulusal kimliğin simgeleri olduğunu iddia ediyor.

Siyonist yazarlar faaliyetlerine devam ederken Filistin'de ise 1917 senesinde ilan edilen Balfour Deklarasyonu'nun ardından başlayan İngiliz işgaliyle birlikte büyük bir direniş edebiyatı ortaya çıkmıştı. İngiliz mandası altında yeniden şekillenen Filistin artık sadece coğrafi değil aynı zamanda edebi bir cepheye dönüşmüştü. Üstelik bu edebi cephenin karşısındaki düşmanlar, yalnızca İngilizler ve siyonist çetelerden oluşmuyordu. Bir yandan da dünyanın dört bir yanına dağılmış siyonist yazarların Filistin gerçeğini tamamen çarpıtan kurgularına karşı mücadele ediyorlardı. Siyonist yazarlar Filistin'i halksız bir toprak olarak resmederken kimliği inkâr edilen bir halkın varlığını savunmak için savaşıyorlardı. Gerçeğin yerini

yalanların aldığı siyonist edebiyat metinlerine karşı korkusuzca hakikatin sözcülüğünü yapıyorlardı. İngiliz mandası ve siyonist göçü, Filistin'de büyük bir kültürel uyanışa sebep olmuştu. Filistinli yazarlar, bu işgalin ilk dönemlerinden yani 1920'lerden bu yana şiirler, öyküler, romanlar kaleme alarak siyonizme ve batı sömürgeciliğine karşı Filistin kimliğini muhafaza etmede öncü bir rol oynamaya başlamışlardı.

Bu dönemde yaşanan ilk önemli olay, 1920'de Kudüs yakınlarında çıkan "Nebi Musa Olayları"ydı. Ardından İngiliz Sömürgeler Bakanı Winston Churchill'in Mart 1921'de Kudüs'e gelmesi şehirde gösterilere sebep olmuş, İngiliz askerleri Filistinli Arapların üzerine ateş açmışlardı. Artık Filistin'in pek çok şehrinde geniş katılımlı gösteriler düzenleniyordu. Aynı sene mayıs ayında Yafa'da çıkan ve iki hafta boyunca süren isyan, Yafa'nın köyleri ve Tülkerim bölgesine kadar sıçramış, isyanlar İngilizler tarafından şiddet kullanılarak bastırılmıştı. 1929 senesinde Burak Duvarı İsyanı yaşanmış, 1933'te başkanlığını Hacı Emin el-Hüseyni'nin yaptığı Filistin Yüksek Arap Konseyinin genel grev çağrısıyla birlikte Kudüs, Yafa, Nablus gibi şehirlerde peş peşe yüksek katılımlı gösteriler düzenlenmişti. 1936-1939 seneleri arasında gerçekleşen Büyük Filistin İsyanı'yla olaylar zirveye tırmanmıştı.

Filistin direniş edebiyatının ortaya çıkışı tamamen yaşanan bu olayların etrafında gelişmişti. Ve her gelişmeye şahitlik eden onlarca şiir, öykü ve tiyatro eseri yazılmıştı. Nebi Musa Olayları'ndan Büyük Filistin İsyanı'na değin, her gösteride en ön saflarda mutlaka İbrahim Tukan, Abdülrahim Mahmud, Nuh İbrahim, Muhammed İzzet Derveze ya da Halil es-Sekakini gibi şair ve yazarlar vardı. Kadim birer mirasa sahip olan Filistin şehirlerini, yaşayan bir halkı, güçlü bir inancı ve kök salmış bir kültürü savunmak yani kalemin haysiyetine sahip çıkmak için ayaktaydılar. Filistin direniş şiirinin öncülerinden İbrahim Tukan, Burak Duvarı İsyanı'nın ardından idam edilen üç Filistinli genç için yazdığı şiirde şöyle sesleniyordu; *Vatan toprağında bedenleri... Rıdvan cennetinde ruhları... Muhammed İzzet Derveze, Filistin ulusal hareketi içerisinde oynadığı önemli rolün yanı sıra yazdığı tiyatro oyunları ile siyonist simsarlar karşı Filistin toprağını savunuyordu. Nuh İbrahim gündüzleri şiir yazıyor, geceleri Kassam birlikleri içerisinde siyonist yerleşim yerlerine yönelik baskınlara katılıyordu. Abdürrahim*

İngiliz mandası ve siyonist göçü, Filistin'de büyük bir kültürel uyanışa sebep olmuştu. Filistinli yazarlar, bu işgalin ilk dönemlerinden yani 1920'lerden bu yana şiirler, öyküler, romanlar kaleme alarak siyonizme ve batı sömürgeciliğine karşı Filistin kimliğini muhafaza etmede öncü bir rol oynamaya başlamışlardı.

Mahmud ise 1935'te yazdığı Aksa'ya Veda isimli şiiriyle, Mescid-i Aksa'ya yönelik tehlikeye dikkat çekiyordu.

Büyük bir mirasa sahip olan Filistin direniş edebiyatı, Nekbe sonrasında tam anlamıyla direnişçi bir kimlik kazanacaktı. İsrail'in kuruluşuyla, Filistin toplumu sadece nüfus bakımından radikal bir değişim geçirmemiş aynı zamanda büyük bir toplumsal dönüşüm yaşanmıştı. İçlerinde yazarlık geleneğine sahip ailelerin olduğu yüzbinlerce Filistinli sürgüne giderken ülke içerisinde kalanların dörtte üçünden fazlası ise kırsal kesimden idi. Ayrıca Nekbe'den önce Filistin şehirleri sadece siyasi değil aynı zamanda Arap dünyasının entelektüel ve kültürel liderlik merkeziydi. Ancak İsrail'in kuruluşuyla birlikte kültürel bir ablukaya da maruz bırakılmıştı. Filistin şehirleri ve Arap edebiyatı arasında kültürel bir yabancılaşma duvarı örülmüş, İsrail yönetimi, meşruiyeti için gerekli olan edebi üretim türünü dayatmaya ve bu doğrultuda kültürel projeler üretmeye başlamıştı. Ayrıca daha önce dünyanın farklı yerlerinde yaşayan pek çok siyonist yazar da Filistin topraklarına yerleşmişlerdi. Siyonist yazarlar, 1917 senesinde imzalanan Balfour Deklarasyonu sonrasında zayen daha da küstahlaşmışlardı. Hemen ardından

Nebi Musa Olayları'ndan Büyük Filistin İsyanı'na değin, her gösteride en ön saflarda mutlaka İbrahim Tukan, Abdülrahim Mahmud, Nuh İbrahim, Muhammed İzzet Derveze ya da Halil es-Sekakini gibi şair ve yazarlar vardı. Kadim birer mirasa sahip olan Filistin şehirlerini, yaşayan bir halkı, güçlü bir inancı ve kök salmış bir kültürü savunmak yani kalemin haysiyetine sahip çıkmak için ayaktaydılar.

Filistin'de başlayan İngiliz mandası, onlara büyük bir özgürlük sunmuştu. Ve şimdi ise sürgünde(!) yaşayan yazarlar olmak zorunda değillerdi artık.

Buna rağmen Filistin direniş edebiyatının, Filistin'de yaşanan zulmü bütün dünyaya duyurabilme hedefi; Nekbe sonrası iyice belirginleşmiş ve dünya Filistin'de yaşananları edebiyatçıların kaleminden öğrenmeye devam etmişti. Direniş edebiyatının ilk öncülerinin ardından gelen nesil; Emil Habibi, Tefvik Zeyyad, Ebu Salma, Jabra İbrahim Jabra, Fadva Tukan, Samira Azzam, Hanna Abu Hanna, Issam al-Abbassi, Hanna İbrahim ve Raşid Hüseyin gibi büyük yazar ve şairlerin nesliydi. Daha sonra ise Mahmud Derviş, Semih el Kasım, Gassan Kenefâni, Muhammed Ali Taha, Muhammed Nafah, Hüseyin Barguti, Muin Bseiso, Murid Barguti, Mahmud Shukair, Taha Muhamed Ali, Esma Tubi, Selma Jeyyusi, Seher Halife, İbrahim Nasrallah, Züheyr Ebu Şeyb, Abdullah Tayeh gibi büyük edebiyatçılar sahneye çıkmışlardı. Büyük çoğunluğu mülteci kamplarında yetişen bu yazar ve şairler aynı zamanda Filistinli mülteci kimliğinin o büyük gücünü de ortaya çıkarmışlardı.

Gittikleri ülkelerdeki kültürel ve edebi ortamlarda bir yıldız gibi parlamışlar ve dergilerin, gazetelerin ya da yayınevlerinin kuruluşunda yer almışlardı. Tıpkı Gassan Kenefani gibi önemli gazetelerin kültür-sanat sayfalarını yönetmişlerdi. Filistin'de yaşanan zulmü bütün dünyaya duyurma konusunda öncü bir role sahip olmuşlardı. Eserleri başka dillere çevrilmeye ve dünya halkları Filistin'i, o toprakların gerçek evlatları olan yazar ve şairlerden okumaya başlamıştı artık.

Filistin edebiyatının sahip olduğu en belirgin fark, vatan kavramının her ne olursa olsun daima ön planda olmasıydı. Ayrıca mutlaka altı çizilmesi gereken iki nokta daha vardı. Birincisi zaman faktörü. Filistinli yazar ve şairlere ait metinlerinin hepsinin belleğinde daima son 100 senelik zaman faktörü yer alıyordu. İkincisi ise mekân faktörüydü. Filistinli edebiyatçılar için mekân, herhangi bir insanın yaşadığı yer değildi sadece. Filistin halkının yüreğinde yaşayan evdi. Boyunlarındaki anahtarlardı. Dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar bu zaman ve mekân kavramını da beraberlerinde götürüyorlar ve metinlerine daima bunu yansıtıyorlardı.

Kimi zaman arabalarına yerleştirilen bir bomba sonucunda, kimi zaman sokak ortasında sırtlarından kurşunlanarak kimi zaman ise hapishanelerde şehit edilen ancak korkusuzca, adeta ölümün üstüne yürüyerek yazmaya devam Filistinli yazar ve şairler, tıpkı dün ve bugün olduğu gibi yarın da bize kalemin haysiyetine nasıl sahip çıkılır göstermeye devam edecekler. Şimdiye kadar sayısız suikaste kurban giden Filistinli edebiyatçılardan oluşan şehitler kervanına, 7 Ekim'den sonra elliye yakın yazar ve şair daha katıldı. Hepsisi de kasıtlı olarak hedef alınarak şehit edilen Rifat el-Ariri, Hiba Ebu Nada, Salim el-Naffar, Ömer Ebu Şaviş, Heba Zagout, Shehdeh al-Behbahani ya da Nureddin Haccac gibi edebiyatçılar, arkalarında büyük birer miras bırakarak ayrıldılar bu dünyadan. Yüz yıldır süregelen bir mirastı bu. Ve en can alıcı tarafı da en zor şartlar altında bile Filistin'in bir gün mutlaka özgür olacağına inanmaya devam ediyor oluşlarıydı. Filistin özgür olana dek yazmaya ant içmişlerdi. Ve bu soylu inat, bu büyük tevekkül, bu gösterişsiz kahramanlık, bizlerin şimdiye kadar şahit olduğu en dokunaklı kavganın tezahürleriydi. Hiç şüphesiz...